

Қазіргі қоғам айнасындағы адам: Қазақстан және әлем тәжірибесі

ЖАРИЯЛАНДЫ
23.12.2025

СІЛТЕМЕ
<https://bilimger.kz/186056/>

Төленді Шолпан Қанатқызы

Философия ғылымдарының PhD докторы
Қазақ-Америка Университетінің
қауымдастырылған профессоры

Бүгінгі әлем бір-біріне ұқсамайтын қоғамдардан тұрса да, оларды мазалайтын мәселелер ұқсас. Әлеуметтік теңсіздік, саяси сенім дағдарысы, мәдени құндылықтардың өзгеруі, психологиялық күйзеліс – бұл тек Қазақстанға ғана тән құбылыс емес. Алайда әр ел бұл сын-қатерлерге әртүрлі жауап беріп отыр. Осы айырмашылықтарды салыстыру бізге өз бағытымызды тереңірек түсінуге мүмкіндік береді.

Әлеуметтік теңсіздік: Қазақстан және әлеуметтік мемлекеттер

Қазақстан қоғамында соңғы жылдары әлеуметтік теңсіздік мәселесі жиі көтерілуде. Аймақтар арасындағы даму айырмашылығы, табыс деңгейінің алшақтығы, ауыл мен қала арасындағы мүмкіндіктер теңсіздігі – бұл әлеуметтанулық зерттеулерде анық көрінетін факторлар.

Ал Скандинавия елдерінде (Швеция, Норвегия, Финляндия) әлеуметтік саясаттың басты мақсаты – тең мүмкіндік қағидаты. Онда мемлекет тек көмек беріп қана қоймайды, адамның өз әлеуетін жүзеге асыруына жағдай жасайды. Білім мен медицина баршаға қолжетімді, ал бұл қоғамдағы сенім деңгейін арттырады.

Қазақстан үшін бұл тәжірибеден алар сабақ – әлеуметтік қолдауды тек жәрдемақымен шектемей, әлеуметтік лифттерді күшейту.

Саяси мәдениет: диалог мәселесі

Саясаттану тұрғысынан алғанда, дамыған елдерде билік пен қоғам арасындағы қарым-қатынас институционалды диалогқа негізделген. Мысалы, Германияда азаматтық

қоғам ұйымдары саяси шешімдерге тұрақты түрде қатысады, ал қоғамдық пікір ескерілмей қалған жағдайда заңды наразылық тетіктері жұмыс істейді.

Қазақстанда соңғы жылдары диалог орнатуға ұмтылыс бар, алайда ол көбіне формалды деңгейде қалып қояды. Әлеуметтік желілер қоғамдық пікірдің негізгі алаңына айналды, бірақ бұл алаң конструктивті пікір алмасудан гөрі эмоциялық реакцияға толы.

Бұл – саяси мәдениеттің қалыптасу кезеңінде тұрғанымызды көрсетеді. Мұнда білім беру мен ағартушылықтың рөлі айрықша.

Мәдениет: жаһандану және ұлттық болмыс

Франция, Жапония, Оңтүстік Корея сияқты елдер жаһандану жағдайында ұлттық мәдениетті сақтаудың тиімді үлгісін көрсете алды. Олар заманауи технологияны пайдалана отырып, ұлттық тіл мен дәстүрді заманауи формада ұсына білді.

Қазақстанда да ұлттық мәдениетке қызығушылық бар, бірақ ол көбіне декларативті деңгейде қалып отыр. Мәдениет тек мерекелік сахнамен немесе этно-стильмен шектелмеуі керек. Ол – күнделікті қарым-қатынас, тіл тазалығы, қоғамдық әдеп.

Мәдениеттану бізге бір шындықты көрсетеді: мәдениеті әлсіреген қоғамда психологиялық тұрақтылық та әлсірейді.

Психологиялық ахуал: күйзелген қоғам феномені

АҚШ пен Батыс Еуропада соңғы онжылдықта психикалық денсаулық мәселесіне ерекше назар аударыла бастады. Мектептер мен университеттерде психолог штаттық қызметкер ретінде жұмыс істейді, ал психологиялық көмек алу ұят емес, қалыпты құбылыс саналады.

Қазақстанда бұл бағыт енді дамып келеді. Психологқа жүгіну әлі де стигмаға ие, ал бұл жасырын күйзелістің, агрессияның, отбасылық жанжалдың артуына әкеледі. Әсіресе жастар арасында өмірлік бағдардың бұлыңғырлығы байқалады.

Психология мен әлеуметтану бір ауыздан мойындайды: психологиялық саулық – ұлттық қауіпсіздік факторы.

Философия: даму мен мән арасындағы тепе-теңдік

Жапон философиясында «икэгай» ұғымы бар – өмір сүру мәні. Бұл ұғым қоғам дамуының өзегіне айналған. Ал Батыс философиясында соңғы жылдары «баяу өмір сүру», «саналы тұтыну» идеялары кең тарады.

Қазақстанда даму көбіне экономикалық көрсеткіштермен өлшенеді. Бірақ философиялық тұрғыдан алғанда, мәнсіз даму қоғамды ішкі дағдарысқа әкелуі мүмкін. Сондықтан «қайда бара жатырмыз?» деген сұрақты ашық қою қажет.

Оқытушы мен зерттеушінің рөлі: әлемдік тәжірибе

Дамыған елдерде оқытушы – тек дәріс оқитын маман емес, ол қоғамдық пікір қалыптастырушы интеллектуал. Университет ғалымдары қоғамдық дебаттарға қатысады, газет-журналдарға тұрақты түрде сараптамалық мақалалар жазады.

Қазақстанда бұл дәстүр енді қалыптасып келеді. Оқытушының үнсіздігі – қоғамның ойсыздануына жол ашады. Сондықтан зерттеуші үшін аудитория тек студенттермен шектелмеуі тиіс.

Қазақстан әлемдік үдерістерден тыс қалған жоқ. Біз де сол проблемаларды бастан өткеріп отырмыз. Бірақ айырмашылық – оларға жауап беру тәсілінде. Әлеуметтану бізге қоғамды түсінуге, саясаттану – диалог орнатуға, мәдениеттану – болмысты сақтауға, психология – ішкі тұрақтылыққа, философия – бағыт пен мәнге үйретеді.

Бұл ғылымдар біріккен кезде ғана қоғам тек дамып қоймай, саналы түрде дамиды. Ал саналы даму – кез келген мемлекеттің ең мықты капиталы.

ҚМ АА Күәлік нөмірі: **KZ45VPY00102718** — ҚР Мәдениет және Ақпарат министрлігі

© 2026 **Bilimger.kz** Ақпараттық-танымдық білім порталы. Барлық мазмұн авторлық құқықпен қорғалған.